

• Johannes Hermanus
Koekkoek 'Laverende schepen voor de kust' (detail).
Olieverf op doek, 57,3 x
72 cm. Gesigneerd rechtsonder en gedateerd 1831.

Marines, landschappen en stadsgezichten

Het schildertalent van de familie Koekkoek

Tekst Constance Moes

Met zestien schilders uit vier generaties is de familie Koekkoek de grootste schildersfamilie ter wereld; kunsthandel Simonis & Buunk in Ede is met ruim honderd schilderijen de grootste vertegenwoordiger van het oeuvre dat deze familie naliet. Stamvader Johannes Hermanus Koekkoek gaf zijn artistieke talent door aan vele begaafde nazaten: vier van zijn kinderen, zeven kleinkinderen en vier achterkleinkinderen werden beroemd als schilder. Een aantal van de Koekkoeks uitgelicht.

Van de schildersfamilie Koekkoek is Johannes Hermanus Koekkoek (1778-1851) de eerste die van het schilderen zijn vak maakte. Hij werd geboren in Veere op het eiland Walcheren en trok in 1900 naar Middelburg. Daar werkte hij in de behangselfabriek van Thomas Gaal en volgde in de avonduren lessen aan de Middelburgse Teeken-academie. Daarna specialiseerde hij zich in het schilderen van zeer fijn uitgewerkte stadsgezichten met water, en vooral van zeegezichten. Als een van de eersten in zijn tijd liet hij zich hiervoor inspireren door de beroemde zeeschilders van de Hollandse Gouden Eeuw, terwijl hij ook aanknoopte bij de heersende schildertraditie in het waterrijke Zeeland. In deze goeddeels

uit eilanden en water bestaande provincie voeren rond 1900 allerlei soorten zeilschepen: vissersschepen in uiteenlopende soorten en maten, beurtschepen zoals de Zeeuwse poon, bidders, vrachtschepen, twee- en driemasters en ook patrouillerende oorlogsschepen. In de onrustige politieke tijden van de vroege 19de eeuw waren deze regelmatig in de Zeeuwse en Zuid-Hollandse wateren te vinden. Al deze schepen hadden hun specifieke kenmerken en Koekkoek gaf die tot in de kleinste details weer. Ook maakte hij tot in de details gelijkende scheepsmodellen ter oefening en studie. Een scheepsramp schilderde hij het liefst dramatisch, het schip met stukgewaaide zeilen langzaam zinkend in beukende golven en drenkelingen die zich vastklampend aan wrakhout in veiligheid proberen te brengen. Zijn mengeling van romantiek, allure en vakmanschap maakte hem al bij leven tot een vermaard marineschilder in binnen- en buitenland.

Barend Cornelis

Van zijn vijf schilderende zonen heeft de oudste, Barend Cornelis Koekkoek (1803-1862), evenveel talent als zijn vader. Hij krijgt van hem zijn eerste schilderlessen, maar hoewel hij voorbestemd is om zijn vader als marineschilder op te volgen, slaat hij een heel andere weg in. Al in 1822 wordt duidelijk welke richting hij prefereert: op een ten-

toonstelling in Middelburg stuurt hij zes romantische zomerlandschappen in. Hij vervolgt zijn opleiding in Amsterdam en woont en werkt daarna enige tijd in een schilderkolonie in Hilversum. Hij reist door Nederland en België, doorkruist het Rijnland en de Harz en gaat naar Zwitserland.

Liefhebbers moesten jarenlang wachten op hun schilderij

Zijn romantische landschappen zijn sterk geïdealiseerd. Hij stelt ze samen uit de mooiste landschappen die hij vastlegt tijdens zijn schetstochten in Nederland en in het stroomgebied van de Rijn en voegt ze later in zijn atelier tot landschappen die bijna te mooi zijn om waar te zijn. Zijn idyllische bosgezichten met eeuwenoude eiken en heuvel-landschappen met kalm door het landschap slingerende riviertjes zijn gestoffeerd met landvolk, jagers, reizigers, herders en herderinnen met hun vee. Zelden ziet men er een stadsbewoner. Behalve zomerse bosgezichten en riviervalleien schildert Barend Cornelis ook vele wintergezichten. Opvallend is dat hij daarin de nadruk legt op de verstilde, winterse natuur. Vaak rijzen hoge eiken met hun kale takken hoog boven een eenzame wandelaar of schaatser. Als rechtgeaard

romanticus benadrukt hij hiermee de nietigheid van de mens ten opzichte van de grootse natuur. Vanaf de jaren dertig worden zijn wintergezichten levendiger en zijn veelal rijk aangekleed met bomen, bosschages en kastelen of ruïnes. De majestueuze eik komt in vrijwel al zijn schilderijen voor, en geldt daardoor bijna als zijn beeldmerk. Zijn buitengewone artistieke begaafdheid maakte hem tot een succesvol schilder, wiens landschappen zo geliefd waren dat er wachtlijsten voor ontstonden en liefhebbers jarenlang moesten wachten op hun schilderij. Het succes van Barend Cornelis had een grote aantrekkingskracht op jonge schilders die zich wilden bekwamen in de landschapschilderkunst. In Kleef, waar Barend Cornelis zich in 1834 vestigt, meldden zich zóveel leerlingen bij hem dat de hij in 1841 een teken-academie sticht.

Hermanus sr.

Ging Barend Cornelis dus een heel andere kant op met zijn landschappen, de jongste zoon Hermanus Koekkoek (1815-1882) trad op 16-jarige leeftijd als marineschilder wel in de voetsporen van zijn vader; ondanks het feit dat hij linkshandig was, wat in die tijd werd beschouwd als een handicap. Zijn talent is goed te zien op het verstilde Hollandse zeegezicht *Voor anker liggende schepen voor de kust bij kalm weer* dat hij schilderde toen hij 26 jaar oud was. Niet alleen is het een bijzonder schilderij om zijn uitzonderlijk grote formaat, het doek meet 102,5 x 160 cm, maar ook door de

• Barend Cornelis Koekkoek
‘Zomerse riviervallei;
waarschijnlijk “Het Meertje”
nabij Beek bij Nijmegen’
(circa 1828). Olieverf op
doek, 46,5 x 58,5 cm.
Gesigneerd rechtsonder.

detaillering. Op een vrijwel windstille dag ligt een aantal schepen voor de kust - vermoedelijk die van de Zuiderzee - voor anker. De zeilen wapperen wat in een windje en worden weerspiegeld in het bijna rimpelloze water. Aan boord van de schepen wordt gewerkt, ergens hangt een rode kiel te drogen. Op de voorgrond worden bemanningsleden naar de wal geroeid, en mannen laden een roeiboort uit en trekken hem op de oever. Een grijze wolkenpartij in de verte kondigt slecht weer aan. De schepen, hun tuigage, het raderstoomschip in de verte en het hooischip links, een duikende zee-meeuw, alles is uiterst gedetailleerd weergegeven. Het is een typisch voorbeeld van het romantisch realisme van Hermanus Koekkoek die eigentijdse details combineerde met romantische idealen zoals serene rust op het water, doorbrekend zonlicht of het spel van wind en water dat spiegelglad water in een oogwenk kon veranderen in een kolkende zee. In dat laatste geval ging het over de mens als speelbal van de natuur, waarin de schepen en hun bemanning zich staande trachten te houden in een vliegende storm met flinke schuimkoppen beschenen door een fel, scherp zonlicht. Zowel Hermanus Koekkoek als zijn vader Johannes Hermanus behoorden hierdoor tot de meest geliefde romantische marineschilders van de 19de eeuw.

Zoons van Hermanus

Een generatie daarna zijn het de zoons van Hermanus die naam maken. Allereerst diens

oudste zoon Hermanus Koekkoek jr. (1836-1909). Deze Hermanus kreeg les van zijn vader en woonde en werkte in Amsterdam en Nieuwer-Amstel. Hij schilderde voornamelijk zee-, rivier- en strandgezichten met levendige details, zoals in het schilderij *Pleziervaart langs de kust*. Mogelijk gaat het hier om een zeilend beurtschip dat passagiers langs de kust van de ene naar de andere plek vervoerde. Goed is te zien dat er zowel marktkooplui als wat deftiger passagiers aan boord zijn. Rond 1880 wordt zijn werk minder romantisch en is de invloed van de Haagse School herkenbaar.

In Engeland verkocht hij veel werk van familieleden

Vanaf de jaren zestig verbleef Hermanus jr. regelmatig in Londen, waar hij zich in 1869 definitief vestigde en in 1880 een internationale kunsthandel opende op Piccadilly. Naast eigen werk verkocht hij in Engeland veel werk van familieleden, onder anderen van zijn vader en van zijn oom B.C. Koekkoek. Broer van Hermanus jr. was Jan H.B. Koekkoek (1840-1912). Zoals de familietraditie het wilde, kreeg ook hij les van zijn vader. Diens invloed is

• Linksboven: Hermanus Koekkoek jr. 'Pleziervaart langs de kust'. Olieverf op paneel, 78,4 x 120,3 cm. Gesigneerd rechtsonder en gedateerd 1868
• Linksonder: Johannes Hermanus Barend 'Jan H.B.' Koekkoek 'Bij de Zuiderzee'. Olieverf op doek, 42,8 x 67,2 cm. Gesigneerd verso en verso gedateerd 1881.x 56,2 cm. Gesigneerd rechtsonder en verso gedateerd 1877.
• Boven: Willem Koekkoek 'Grachtje in Haarlem'. Olieverf op paneel, 41,7 x 56,2 cm. Gesigneerd rechtsonder en verso gedateerd 1877.
Alle afgebeelde schilderijen collectie Simonis & Buunk, Ede.

nog duidelijk zichtbaar in de zorgvuldige schildertrant en fijne detaillering van zijn vroege zee- en riviergezichten. In latere jaren is in zijn strand- en zeegezichten en scènes uit het vissersleven te zien hoe het impressionisme in Nederland inmiddels is ingezet. Hij schildert met een lossere penseelstreek maar in zijn oog voor detail is hij trouw aan de familietraditie. In zijn schilderij *Bij de Zuiderzee* zien we op de achtergrond een aan de wind varend zwaar beladen hooischip, maar het zijn vooral de figuren op de voorgrond die de meeste aandacht trekken. Daar zijn vissers bezig hun netten te repareren en een vader en dochter keren met hun net en vismand huiswaarts.

Een combinatie van historische reconstructie en fantasie

Als enige van het uitgebreide schildersgeslacht specialiseerde Willem Koekkoek (1839-1895), zoon van Hermanus Koekkoek sr. en broer van Hermanus Koekkoek jr. en Jan H.B. Koekkoek, zich in het Hollandse stadsgezicht, met Cornelis Springer als zijn grote voorbeeld. Willem woonde in Amsterdam, Den Haag en Utrecht, maar maakte ook veel schetstochten door Nederland. In 1888 moet hij een reis gemaakt hebben naar Londen, waar hij ook enige jaren heeft gewoond en waar zijn broer een kunsthandel was begon-

nen. Veel van zijn stadsgezichten werden via deze kunsthandel verkocht. Willem Koekkoek wordt algemeen beschouwd als een van de meest getalenteerde schilders van stadsgezichten. Als een echte vertegenwoordiger van de Hollandse romantiek beklemtoonde hij het pittoreske karakter van de Hollandse steden. Om topografische juistheid van de compositie bekommerde hij zich niet altijd. Zijn stadsgezichten van steden als Utrecht, Den Haag, Amstelveen, Kampen of Enkhuizen zijn een combinatie van historische reconstructie en fantasie. Vooral in het buitenland waren zijn schilderijen zeer geliefd; ze beantwoordden aan het idyllische beeld dat men daar had van de oude Hollandse stadjes. 🏡

Simonis & Buunk
Notaris Fischerstraat 30
6711 BD Ede
+31 (0) 318 652888
www.simonisbuunk.nl

Momenteel logeren enkele van de mooiste Koekkoeke uit de collectie van Kunsthandel Simonis & Buunk in Museum Flehite, Museum STAAL en het Noord-Veluws Museum, aangevuld met bruiklenen uit het Museum B.C. Koekkoekhaus. Raadpleeg de websites van deze musea voor data en openingstijden. Kunsthandel Simonis & Buunk heeft een omvangrijke collectie van ruim 3000 werken. Naast de Koekkoeke en andere grote namen, juist vele kleine meesters met grote klasse, variërend van 2500 tot 50.000 euro.